

A black and white portrait of Victor Hugo, an elderly man with a full white beard and mustache, wearing a dark suit and a bow tie. He is looking directly at the camera. The background is a faded map of Europe with various geographical labels in French, such as 'Ile de Wight', 'M', 'V', 'C', 'les Carquois', 'I d'Aurign', 'Emb de L', and 'que'.

Victor
HUGO

*en exil
in ballingschap
in exil*

15.10.2014



29.03.2015

“

Musée des lettres
et manuscrite
Galerie du Roi, 1
1000 Bruxelles

Museum oer kriven
en manuscripten
Koninggalerij, 1
1000 Brussel

www.mish.be

”

Pedagogisch dossier basisonderwijs

Tentoonstelling "Victor Hugo in ballingschap"

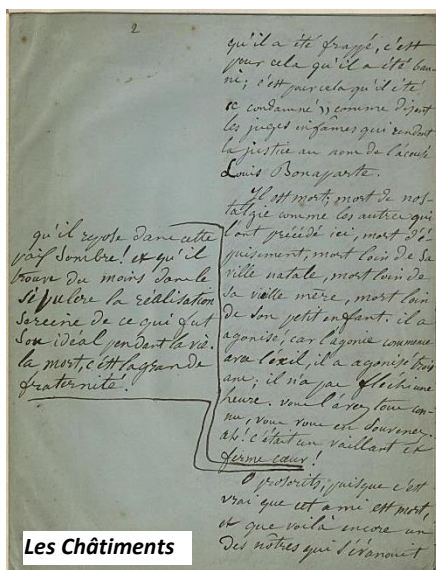
Dit pedagogisch dossier is bedoeld voor **leerkrachten van het vijfde en zesde leerjaar van het basisonderwijs** die hun leerlingen willen laten zien hoe uitzonderlijk begaafd Victor Hugo was. Met dit dossier kunt u het bezoek aan de tentoonstelling *Victor Hugo in ballingschap* voorbereiden of er achteraf in de klas activiteiten aan vastknopen. In het eerste deel van dit dossier wordt voorgesteld hoe Hugo als schrijver te werk ging, zodat de leerlingen vertrouwd kunnen worden met het schrijversvak in de 19^{de} eeuw en met het belang van handgeschreven aantekeningen, kladversies en veelvuldig nalezen. In het tweede deel komt een ander, minder bekend aspect van de dichter naar voren: zijn tekentalent. Hugo's tekeningen, in het bijzonder de voorbeelden op deze tentoonstelling, getuigen van de ongelofelijke creativiteit van een groot man en illustreren zijn opvattingen en geschriften. Ten slotte vindt u in dit pedagogisch dossier ook informatie over de tentoonstellingsrondeleiding en de themaworkshop die door de educatieve dienst worden georganiseerd.

I. Victor Hugo (Besançon 1802 – Parijs 1885)

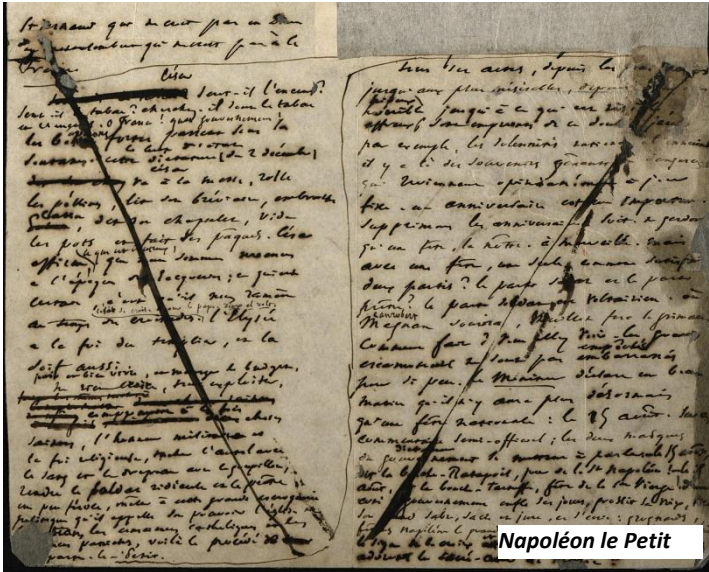
Victor Hugo is ongetwijfeld een van de grootste Franstalige romantische auteurs van de 19^{de} eeuw en heeft door zijn talent en zijn veelzijdige oeuvre zijn stempel gedrukt op de literatuur. Hij heeft vooral naam gemaakt met zijn romans *Notre-Dame de Paris (De klokkenluider van de Notre Dame)* en *Les Misérables (De ellendigen)*, maar schreef ook heel veel toneelstukken en gedichten. Dankzij de talrijke bewerkingen die er in de vorm van musicals, films en tekenfilms van zijn boeken zijn gemaakt, zijn de belangrijkste personages uit zijn romans, zoals Cosette, Esmeralda en Quasimodo, tot op de dag van vandaag algemeen bekend. Victor Hugo speelde in zijn tijd ook een belangrijke politieke rol. Hij kwam op voor grote, nog steeds actuele zaken zoals vrijheid, kinderrechten en de strijd tegen het menselijk lijden.

Dankzij de tentoonstelling kunt u kennismaken met de verschillende facetten van deze grootse figuur en meer bepaald ook met zijn werk tijdens zijn ballingschap, tussen 1851 en 1870.

II. De schrijver



Wat is het boeiend de wording van Victor Hugo's belangrijkste werken te ontdekken! De tentoonstelling laat zien hoe Victor Hugo te werk ging als hij schreef. Eerst en vooral is de keuze van het papier heel belangrijk. Meestal schrijft hij op grote vellen blauw papier. Hij verdeelt het blad overlangs in tweeën en schrijft met pen en inkt op het rechterdeel. Links laat hij een brede marge vrij voor de tweede fase van zijn werk. Als de eerste versie eenmaal klaar is, noteert Hugo in grote ballonnen op het linkerdeel namelijk aantekeningen, correcties en toevoegingen. Ten slotte schrijft hij zijn ruwe versie over en haalt hij door elk overgeschreven stuk dat hij niet meer nodig heeft een streep. Zijn werk is dus de vrucht van een lang rijpingsproces en we zien de sporen van zijn aarzelingen.



Sommige vellen heeft hij zo vaak herzien en zo veel aangevuld en verbeterd dat ze bijna onleesbaar zijn.

Op het manuscript hierboven staat een gedicht uit *Les Châtiments* [De kastijdingen]. Het getuigt duidelijk van Hugo's schrijftechniek: het blauwe vel papier dat in tweeën is verdeeld, met rechts de tekst en links in de kantlijn aanvullingen. Op het fragment hiernaast van het manuscript van *Napoléon le Petit* (Napoleon de Kleine) dat in het museum tentoongesteld wordt, zien we dat de eerste versies

door de auteur zijn doorgestreept na gebruik, dat wil zeggen nadat hij ze in het net heeft overgeschreven.

Victor Hugo krijgt niet alleen invallen tijdens zijn werkuren. Hij heeft altijd en overal iets bij zich om te schrijven. 's Nachts bijvoorbeeld heeft hij naast het hoofdeinde van zijn bed altijd losse blaadjes liggen. Als hij gaat wandelen neemt hij zijn notitieboekjes mee, zoals het notitieboekje dat hij gebruikte toen hij aan *Les Travailleurs de la mer* (Ploegers van de zee) werkte (74021). Maar ook elk papiertje is goed om ideeën op neer te pennen.



Notitieboekje voor *Les Travailleurs de la mer*

Op de tentoonstelling zijn verschillende 'stukjes schrijfafval' te zien, kleine velletjes met tal van eerste probeersels. Het zijn ruwe versies die Victor Hugo onmiddellijk neerpent zodra hij een inval krijgt. Hij noteert zijn ingeving altijd meteen op het eerste het beste stuk papier. Daarna werkt hij de tekst meermaals om totdat hij de definitieve versie heeft.

III. De tekenaar

Victor Hugo heeft in totaal meer dan 4000 tekeningen gemaakt! Het gaat hoofdzakelijk om zwart-wit- en sepiatekeningen van dingen op reis, landschappen en architectuur die hij heeft bestudeerd, of ideeën voor illustraties van zijn boeken. In het begin tekent hij alleen met zijn vaste schrijversattributen: pen en inkt. Daarna ontwikkelt zijn techniek zich en gaat hij op zoek naar nieuwe schilderprocedures. Hij voegt bijvoorbeeld water toe en probeert ongebruikelijke materialen uit, zoals

roet en koffie ... Ten slotte experimenteert hij ook op technisch vlak: hij knipt sjablonen uit, maakt collages, maakt afdrucken met hoofdzakelijk kant, werkt met inktvlekken ...



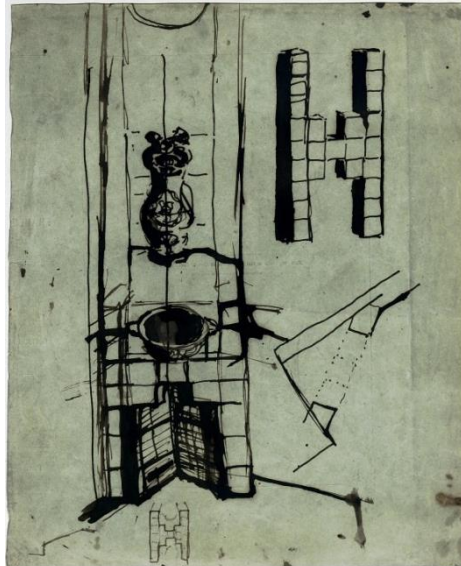
Ook terwijl hij schrijft, maakt hij soms tekeningen, in de kantlijn van het manuscript. Volgens de inspiratie van het moment laat hij zijn hand dan vrijelijk zijn gang gaan op het papier. Zijn manuscripten krijgen daardoor iets bijzonder esthetisch.

Op de tentoonstelling zijn een paar tekeningen te zien die Victor Hugo heeft gemaakt tijdens zijn ballingschap op Guernsey, toen hij aan *Les Travailleurs de la mer* werkte. Op de inktlavistekening hierboven die hij naar Paul de Saint-Victor stuurde, is een stoomboot op een onstuimige zee te zien. De boot kan in verband worden gebracht met de in de roman beschreven schipbreuk lijdende *La Durande*. Lavis is een van de tekentechnieken waar Victor Hugo erg voorstander van was. Er wordt slechts één kleur gebruikt, die verdund wordt om verschillende kleursterkten te bereiken. Victor Hugo blonk uit in deze techniek, getuige andere lavistekeningen die hij tijdens het schrijven van *Les Travailleurs de la mer* heeft gemaakt. Het blaadje hieronder met verschillende monsters bijvoorbeeld, waaronder twee cyclopen, is een penseeltekening met bruin lavis. In zijn ballingschapsjaren maakte Victor Hugo veel fantastische tekeningen en zeelandschappen.



Tijdens zijn reizen tekent de schrijver tal van schetsboekjes vol met monumenten en landschappen, om plaatsen die hij aandoet en bouwkundige details niet te vergeten. Op de tentoonstelling is een notitieboekje te zien dat hij in Guernsey bijhield. Hij schreef er ideeën in, maakte aantekeningen, maar ook tekeningen, meestal met potlood. Een van hen is heel gedetailleerd en draagt het bijschrift *baggerboot van de haven van Guernsey* gedateerd 13 juni 1860. Er is ook een potloodtekening van een gezicht op huizen in Guernsey, een grote inkttekening van een man met schoudermantel en pluimhoed, en tal van schetsen van de meubilering van zijn woning in Guernsey. De – dagelijkse – aantekeningen gaan meestal over de kosten van de inrichting van Hauteville House, maar Hugo houdt ook nauwkeurig bij wanneer hij een duik in de zee neemt.

Victor Hugo had een passie voor architectuur en beheerste ook de interieurkunst. Hij stond zelf in voor de ingrijpende werkzaamheden ter inrichting van zijn huis in Guernsey. Op de tentoonstelling is trouwens een van zijn ontwerpen te zien voor de schoorsteen in de eetkamer van Hauteville House, een pentekening met bruine inkt en bruin lapis.



PRAKTISCHE INFORMATIE

- [Bezoek aan Victor Hugo in ballingschap: een ontdekking](#)

Door de tentoonstelling te bezoeken onder leiding van een gids ontdekken de leerlingen het boeiende leven van Victor Hugo. Dankzij de brieven en andere documenten op de tentoonstelling komen ze alles te weten over de ballingschapsperiode en de krachtige standpunten van de dichter. Tijdens het bezoek gaat bijzondere aandacht naar het werk van de schrijver en vooral naar zijn roman *Les Misérables*, waarin ons een beeld wordt gegeven van de negentiende-eeuwse manier van leven. De leerlingen krijgen het verhaal te horen van een paar onvergetelijke scènes uit *Les Misérables*. Zo kunnen ze vertrouwd raken met personages die rijk zijn aan betekenis, zoals Gavroche, Cosette en Jean Valjean.

Duur van de rondleiding: 1 uur

- [Themaworkshop in verband met de tentoonstelling: Tekeningen, inktvlekken en sjablonen](#)

Na het bezoek aan de tentoonstelling *Victor Hugo in ballingschap* (of na een korte inleiding) waarbij talrijke tekeningen van de dichter worden getoond, mogen de leerlingen nu zelf aan de slag. De verschillende technieken die Victor Hugo hanteerde worden kort toegelicht en daarna krijgen de kinderen de kans die zelf uit te testen. Lavistekeningen, inktvlekken, sjablonen en afdrucken: technieken genoeg om ieders creativiteit de vrije loop te laten!

Duur van de workshop: 1 uur